

Respekterer Gud å bli avvist?

En bibelteologisk analyse

Sverre Bøe og Håkon Leite
Fjellhaug Internasjonale Høgskole
sboe@fjellhaug.no
hleite@fjellhaug.no

Sammendrag på norsk: Artikkelen drøfter ulike sider ved hvordan Gud ifølge Det nye testamentet møter avvising. En lang rekke bibeltekster handler om mennesker som sier nei til Gud eller mer direkte til Jesus. Påfallende mange av tekstene gir inntrykk av at Gud finner seg i å bli avvist, selv om han arbeider aktivt for omvendelse. Artikkelen spør derfor med terminologi fra Menneskerettighetene om det gir mening å si at Gud innenfor menneskets levetid «respekterer» avvising. Vi tror ikke det kan bevares med et enkelt ja eller nei, men overveier en rekke aspekt ved spørsmålsstillingen.

Søkeord: Menneskerettigheter, gudsbilde, avvising, respektere.

Sammendrag på engelsk: This article discusses various aspects of how God according to The new testament reacts when he is rejected. A number of biblical texts tell about individuals or groups of people who turn down God – or more directly Jesus. Several of these texts do indeed leave the reader with an impression of God accepting this kind of rejection, while at the same time he keeps working for their conversion. This article picks up terminology from The human rights and asks whether or not we may say that God “respects” being rejected by people during their lifetime. We do not think that the question may be answered by a simple “yes” and “no”, but we try to reflect upon several aspects of the question.

Innledning

Hvordan responderer Gud på å bli avvist? Gir det mening å si at han «respekterer» et nei? Vi vil i denne artikkelen prøve ut et moderne begrep – delvis assosiert med Menneskerettighetene – på et bredt bibelmateriale i NT, og spørre om Gud «respekterer» å bli avvist.

Spørsmålet har aktualitet på en rekke områder, både ekklesiologisk, apologetisk, økumenisk, kirkepolitisk, sjelesørgerisk – men ikke minst misjonsteologisk. Det å prøve ut moderne terminologi på klassiske spørsmål hentet fra Bibelen og den kristne tro, kan i beste fall åpne for fruktbare perspektiver. Samtidig er risikoen stor for anakronismer og skinnenighet/-uenighet.

Spørsmålsstillingen om «Gud respekterer et nei» er uvanlig. Den vokste frem i bevisstheten hos den ene av oss artikkelforfatterne for flere år siden.¹ Professor i apologetikk Lars Dahle avviser at Gud på noen som helst måte skulle tvinge menneskene til å tro på Gud, for «han respekterer vår frihet til å velge».² Professor Dag Øistein Endsjø bruker et lignende uttrykk når han taler om «retten til å gå fortapt»,³ slik at individer kan motstå press i etiske og religiøse spørsmål. Fra katolsk side hevdet pave Benedict XVI at Gud «alltid respekterer menneskers frihet og aldri tvinger noen inn i relasjon med seg selv», for kjærligheten «alltid respekterer frihet».⁴ C.S. Lewis ordlegger seg på en lignende måte ved å si at det alt i alt finnes kun to slags mennesker: «de som sier til Gud: ‘Skje din vilje’, og de til hvem Gud til slutt sier: ‘Skje din vilje’».⁵ På ulike måter antyder Dahle, Endsjø, pave Benedict XVI og C.S. Lewis at Gud «respekterer» menneskets avvisning. Vi vil i denne artikkelen etterprøve om det er forenlig med NT. Metode og begrepsavklaringer

Denne artikkelen har dermed en bibelteologisk tilnærming til et systematisk-teologisk emne.⁶ Som nevnt avgrensner vi oss til NT, men unntaksvis trekker vi frem GT-tekster

1 Peter Legarth brukte i 2001 uavhengig av oss en lignende terminologi, se «Alles frelse – drøm eller virkelighet?» *DBI-Posten* 29, nr. 7 (2001), 3.

2 Tore Hjalmar Sævik «Norges første professor i trosforsvar», i: Norges første professor i kristent trosforsvar (dagen.no), publisert 27.10.2023.

3 Dag Øistein Endsjø: *Religion og menneskerettigheter. Konflikt, balanse og idealer*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2022); se kapitteloverskrift s. 42.

4 I en tale i Castel Gandolfo 10.7.2011; God always respects our freedom, says Pope - VietCatholic News. <https://www.catholicnewsagency.com/news/22921/god-always-respects-our-freedom-says-pope>. Vår oversettelse.

5 C.S. Lewis, *Den store skilsmissem, oversatt av Randi Brun Mannsåker*. (Oslo: Luther Forlag / Credo Forlag, 1980), 61.

6 Det finnes ingen enkel definisjon av «bibelteologi» som alle vil si seg enig i. Vi mener her en komparativ og sammenfattende eksegesi av flere bibeltekster ut fra et begrep eller et saksområde, primært ut fra skriftgrupper, unntaksvis gjennom hele kanon. Bibelteologi stiller seg dermed et sted mellom eksegesi og systematisk teologi. Tekstens tolknings- og virkehistorie utelates, mens fokus er på bibeltekstenes innbyrdes forhold, både i likheter og ulikheter.

der de er relevante, enten de uttrykker bakgrunn, kontinuitet, videreutvikling eller kontrast. Vi har valgt å strukturere analysen etter skriftgrupper i NT for å kunne ta høyde for mangfoldet av sjangere. Vi forholder oss til tekstene slik de står rent kanonisk, noe som innebærer at vi i liten grad tar stilling til spørsmål om for eksempel historisitet og forfatterskap. Av praktiske hensyn omtaler vi tekstenes forfattere med de forfatterne som står oppført i våre bibelutgaver – eksempelvis Matteusevangeliets forfatter som Matteus. Med «Gud» mener vi Gud slik han omtales i Bibelen, primært i vår drøfting NTs skrifter.

Ser man hvordan verbet «respektere» defineres i ordbøker, finner vi et visst spenn fra på den ene siden å ta noe til etterretning på en slik måte at en tar hensyn til det, og på den andre siden å vise en viss aktelse eller til og med ærbødighet for noe eller noen.⁷ Graden av aktelse eller ærbødighet kan variere sterkt, for i et demokrati vil vi «respektere» andres rett til å ytre synspunkter vi kan være dypt uenige i, samtidig som vi har rett til å argumentere mot disse synspunktene, kanskje også med den hensikt å overbevise motparten. Da kommer vi nær opp mot innholdet av nærliggende begreper som «tolerere», «akseptere» eller «godta», men ordene har likevel viktige nyanser.⁸

Andre ganger kan «respektere» også inneholde en mer positiv holdning. Så verbet «respektere» kan brukes både om noe en bifaller og om noe en er uenig med, og verbet kan også brukes nøytralt uten noen direkte vurdering av saksinnholdet. Og uansett ligger det til grunn at den eller det som respekteres anses å ha en form for verdighet eller status til å ytre eller bestemme for seg selv. Verbet «respektere» brukes både om ytringer, holdninger, handlinger og valg en foretar, og det kan brukes mer relasjonelt om mennesker.

Anvendt på vårt saksområde betyr det at vi både kan drøfte om Gud «respekterer» mennesker som avviser ham, og om han «respekterer» ytringer, holdninger, handlinger og valg som dypest sett vokser frem på grunnlag av en avvisning av Gud. Det kan i så fall bety at Gud unnlater å tvinge gjennom sin vilje mot menneskers valg eller holdninger, og at han unnlater å straffe avvisning – eventuelt at han utsetter sin «dom». Spørsmålet vi skal drøfte i denne artikkelen er om det er dekning i bibelmaterialet for å hevde at Gud aksepterer å bli avvist uten å overkjøre avvisningen.

En grunnleggende forutsetning for hele vårt saksområde er hvordan Gud ifølge en lang rekke bibeltekster har gitt mennesket muligheten til å gjøre egne valg etter sin egen vilje, uten at vi dermed vil hevde en «fri vilje». Vi drøfter i denne artikkelen primært menneskers respons på Guds kall til omvendelse underveis i livet. Det er etter bibelsk tenkemåte et grunnleggende asymmetrisk forhold mellom Gud og mennesker, og det slår eksplisitt inn i møte med tekster om den siste dom. Vi kommer heller ikke

7 Se «Ordbøkene.no»: <https://ordbokene.no/bm,nn/search?q=respektere&scope=ei>, «Det Norske Akademis ordbok»: <https://naob.no/ordbok/respektere>, og «Store Norske Leksikon»: <https://snl.no/respektere>.

8 Viktige nyanser mellom «respektere» og «tolerere» drøftes på <https://no.wikipedia.org/wiki/Toleranse>.

til å drøfte menneskers avvisning av Guds kall til tjeneste eller særskilte oppdrag, det er primært kallet til frelse vi skal fokusere.

«Respektere» i norske bibeloversettelser

Norske bibeloversettelser har tradisjonelt ikke brukt begrepet «respektere». NO78 og Bibel2011 bruker uttrykket «ha respekt for» i formaninger knyttet til overordnede i samfunn og arbeidsliv, samt i familielivet.⁹ Aldri er verbet «respektere» brukt med Gud som subjekt. Engelsk bibelspråk har helt fra King James brukt uttrykket knyttet til at Gud ikke gjør forskjell på folk og i faste uttrykk som «med tanke på», men ikke i den mening vi drøfter om å respektere avvisning.

Evangeliene

Hvorvidt Gud respekterer avvisning i de fire evangeliene, vil i stor grad dreie seg om hvorvidt Jesus respekterte å bli avvist. Ingen tekster i evangeliene kan sies å tale for at Jesus respekterte en avvisning i betydning å vise ærbødighet og aktelse for den. Derimot er det flere tekster som taler mot.

Blant de klareste eksemplene på dette finner vi i Matt 23 der Jesus polemiserer mot fariseerne og de skriftlærde. Gjennom Matteusevangeliet viser fariseerne motstand mot Jesus som kulminerer i en lang domstale av Jesus. I vid forstand må gjerningene til fariseerne, som Jesus kritiserer, anses som en avvisning av Gud. Selv om Jesu harde tale må leses i lys av datidens retorikk,¹⁰ kommer en ikke bort fra at talen til dels kan oppfattes som lite respektfull. Jesus kaller motstanderne for «slanger», «ormeyngel», «blinde veiledere», «dårer» og «hyklere». Det at diskursen foregår i full offentlighet (Matt 23,1) legger ekstra tyngde i den skarpe kritikken. NT-forsker Richard Thomas France poengterer i tillegg at måten Jesu anklager er formulert på er spesielt til anstøt for de skriftlærde og fariseerne.¹¹ Med andre ord dreier det seg ikke om en generell kritikk som i dette tilfelle rammet fariseerne.

Likevel er ikke polemikk den mest frekvente responsen på avvisning i evangeliene. Langt oftere løfter Jesus fram dom over avvisning, noe som også kommer fram i Matt 23 i form av flere ve-rop. Om dommen i denne sammenheng er å forstå som noe relativt nært forestående (Jerusalems fall) eller noe mer futuristisk er det ulike oppfatninger om, men det berører i mindre grad vårt tema. Poenget er at dommen ikke inntraff umiddelbart, noe som svarer til det gjennomgående mønsteret i evangeliene. Dette viser at Gud for en tid i det minste tolererte eller bar over med en avvisning.

9 Bibelsitater i denne artikkelen hentes fra Bibelselskapets *Bibelen* 2011 om ikke annet oppgis.

10 Richard T. France, *The Gospel of Matthew*, New International Commentary on the New Testament (Grand Rapids, Mich: Eerdmans, 2011), 854 n. 5.

11 France, *Gospel of Matthew*, 867.

For vår undersøkelse er særlig noen utsagn om noen som *ikke* «ville» direkte relevant. Jesus ønsket å «samle» folket i Jerusalem «som en høne samler kyllingene under vingene sine», «men dere *ville* ikke» (Matt 23,37, gresk *thelo*; jfr. Luk 13,34). Lukas forteller at dette fikk Jesus til å gråte (Luk 19,41), noe som opplagt har vært oppsiktsvekkende – en voksen mann gråt offentlig! Teksten gir inntrykk av at Jesus «respekterte» dette valget i betydning å ta hensyn til det.

Tilsvarende «*ville* ikke» gjestene komme til kongesønnens bryllup, enda de var spesielt invitert (Matt 22,3). Hele lignelsen fokuserer direkte på gjestenes valg – til å komme til festen, eller til å avvise invitasjonen. At kongen tok hensyn til avvisningen, innebar ikke at de slapp unna sanksjoner (Matt 22,7). Kongen viste slik sett forakt for avvisningen ved å straffe, uten å overkjøre beslutningen.

Lignelsen om de to sønnene i Luk 15,11-32 forteller hvordan den gode faren sterkt ønsket fellesskap med begge sine sønner, men også at han like fullt «respekterte» både den yngste sønnens oppbrudd og den eldste sønnens boikott av festen – selv om han tok en ekstrarunde ut i mørket for å invitere ham inn. Men igjen blir det med en vennlig invitasjon, ikke noen ordre, en manipulerende plan eller truende sanksjoner. Og lignelsen har en åpen slutt, noe som sikkert er tilsiktet: Leseren skal selv stilles på valget om å delta eller ikke i den «festen» Gud inviterer til. Når sønnen kommer tilbake igjen, skjer dette nærmest på eget initiativ. Faren simpelthen «respekterte» sønnens avvisning og gledet seg over hans gjenkomst. Det sentrale i disse tekstene er at Gud ikke overkjørte menneskers beslutning om å avvise, men tok hensyn til deres valg og lot dem få det som de ville med de konsekvensene det innebar.

Når Jesus tar hensyn til en avvisning, finnes det eksempler på at han nærmest trekker seg passivt tilbake. Eksempelvis lot Jesus den rike unge mannen gå «bedrøvet» bort uten ytterligere «forhandlinger» – han «respekterte» mannens valg, enda det både sies at mannen ble «bedrøvet» og at Jesus «fikk ham kjær» (Mark 10,21-22). Dette er likevel ikke hovedtendensen i evangeliene. Avvisninger møtes oftere med advarsel om dom og i flere tilfeller et fortsatt kall til omvendelse.

Disse tekstene gjenspeiler mønsteret fra GTs profetskrifter der Gud møter avvisning med både sorg, advarsler og kall til omvendelse. Med andre ord gir han ikke simpelthen opp mennesker så fort han møter et «nei». Det er mot et slikt bakteppe at den japanske teologen Kazoh Kitamori (1916-98) utviklet sin teologi om «The Pain of God».¹² Den smerten Kitamori kjente på når de aller fleste japanere avviste det kristne budskapet, deles dypest sett av Gud selv når han avvises. Kitamori trekker i den sammenheng også inn tekster fra Det gamle testamentet, som der Gud sammenligner sin historie med Israel med en fars mislykkede barneoppdragelse, nesten som om han utleverer seg. Til tross for all farskjærlighet og omsorg, trekker barnet (=Israel) seg lenger bort. Dermed avslører Gud sin egen sorg og fortvilelse: «Hvordan kan jeg oppgi deg, Efraim, overgi deg, Israel? Hvordan kan jeg oppgi deg som Adma, gjøre med deg som med Sebojim?

12 Kazoh Kitamori, *Theology of the Pain of God* (Or: Wipf and Stock, 1965).

Hjertet vender seg i meg, all min medlidenhet våkner» (Hos 11,8). Guds kjærlighet til Israel bringer ham inn i et voldsomt dilemma, men å overkjøre eller manipulere «barnets» (=Israels) avvisning ser ikke ut til å være et aktuelt alternativ, slik det heller ikke var for Jesus som gråt over Jerusalem.

GT-forskeren Walter Brueggemann finner en «åpen», «dynamisk» og «flytende» «mutuality» i selve gudsbildet også i GT med en spenning mellom «maskuline» metaforer som «konge» og «dommer» og mer «feminine» metaforer som «hyrde» og «lege».¹³ For Guds *pathos* og solidaritet med Israel står som motvekt («counterpoint») mot hans suverenitet. Slike «moderlige» trekk gjør at tekster som Hosea 11 kan tegne Gud som både «sårbar» og nærmest «svak».¹⁴ Selv om det er en forskjell mellom Bruggemanns relasjonelle og følelsesmessige kategorier og vår mer juridiske bruk av «respektere», er det en viss likhet mellom tilnærmingene.

Tilsvarende har Jesu holdninger og utsagn i møte med avvisning slik sett en dobbelthet i seg – både av dom og av en sorg som gir «synderen» tid til ettertanke og omvendelse.

Da Peter grep til sverd for å forsvare Jesus i Getsemane, fikk han klar melding: «stikk sverdet i sliren!» (Joh 18,11), for “min kongsmakt er ikke av denne verden” (Joh 18,36). Et lignende poeng kommer frem i teksten der Jesus i særdeles klare ordelag avviste forslaget fra Jakob og Johannes om å be Gud «by ild fare ned fra himmelen og fortære» folket i en samaritansk landsby som avviste Jesus: “Dere vet ikke hva slags ånd dere er av. For Menneskesønnen er ikke kommet for å ødelegge menneskeliv, men for å frelse”, (Luk 9,54-55).

Her er det en viss endring fra grunntendensen i “den gamle pakt”/Det gamle testamentet, uten at vi skal forfølge det temaet her. I enkelte kretser lever det en gammeltestamentlig uttrykksmåte knyttet til evangeliseringskampanjer eller misjon om å «innta landet» eller byen. 5 Mos, Jos og Dom sier 20 ganger at Israel skulle «innta landet» eller erobre «det lovede land» fra kanaanerne, gjerne kalt «landnåmet». Det skjedde ofte – om ikke alltid – gjennom åpen krig, gjerne kalt «hellig krig» eller «Herrens kriger» (Joel 3,14; 4 Mos 21,14). Men NT bruker aldri noen slik uttrykksmåte om kristen misjon, og tankegangen rundt misjon i den nye pakt går i en helt annen retning. Det finner det derfor problematisk å videreføre en slik terminologi.

Selv om det finnes flere tekster som peker i retning av at Gud tar hensyn til en avvisning i evangeliene, finnes det også tekster og uttrykksmåter som kan peke i en annen retning og som i det minste nyanserer det som foreløpig er skissert. Tross noen eksempler på at mennesker oppsøkte Jesus på nærmest eget initiativ, ligger den sterke vektleggingen i evangeliene på Guds initiativ til omvendelsen. Det er *Gud* som kaller til omvendelse og etterfølgelse, ikke mennesker som melder seg frivillig. I flere tilfeller

13 Walter Brueggemann, *Old Testament Theology: An Introduction*, The library of biblical theology (Nashville: Abingdon Press, 2008), 140 og 137.

14 Brueggemann, *Old Testament Theology*, 137–38.

omtales dette initiativet som en «hardhendt manøver» som kan framstå lite hensynsfull. Et klart eksempel finner vi i Joh 6,44 der det står at ingen kommer til Jesus uten at det er Gud som «drar» (på gresk *helkyo*) ham. Her ligger det knapt nok innenfor tekstens horisont å tale om «å respektere» et nei. Samtidig er det omdiskutert hvorvidt man kan stå imot at Faderen «drar».¹⁵ På den ene siden inneholder Johannesevangeliet formuleringer med deterministiske trekk som Joh 6,44, men også tekster som oppfordrer til å ta en beslutning som om det hele hvilte på menneskets beslutning.¹⁶ Disse kontrastene leder fort inn i dogmatiske distinksjoner om hvordan slike vers skal «løses», noe som ligger utenfor denne artikkelens hensikt å drøfte nærmere.¹⁷ Men vi merker oss den tyske teologen Udo Schnelles observasjon: «For the Fourth Evangelist, neither faith nor unfaith is merely a matter of individual decision, for their “whence” lies outside the realm of human possibility.»¹⁸ Dette fanger essensen i mange av de bildene som brukes om nettopp omvendelsen i NT. Flere av bildene og uttrykksmåtene for omvendelse gir lite om noe rom for menneskets evne eller «rett» til både omvendelse og avvisning, da det ligger utenfor mennesket selv. Lignelsen om sauene som ble funnet og sølvmynten – begge i Luk 15 – faller inn i dette mønsteret.

I lignelsen om den bortkomne sauene ligger vekten helt klart på gjeterens innsats. Om gjeteren måtte «fange» sauene eller om sauene mer eller mindre velvillig lot seg plassere på gjeterens skuldre (v.5), sier ikke teksten noe om. Det er likevel grunnleggende en viss vilje til stede i et dyr, og det er ikke umulig å se for seg en målbevisst og kanskje hardhendt inngripen fra gjeterens side som trosser sauens motstand. Også sølvmynten blir funnet og «omvendt» ene og alene som følge av enkens innsats. Det ligger i myntens vesen som en viljeløs og ikke-personlig gjenstand, at den verken kan avvise eller yte motstand, men kun forholde seg helt passivt. Da gir det lite mening å hevde at eieren – dypest sett Gud – «respekterte» eller viste «manglende respekt» for myntens «vilje». Til tross for noen nyanseforskjeller mellom disse lignelsene, har de begge det til felles at omvendelsen skildres med bilder som enten ikke gir rom for avvisning som med sølvmynten, eller der Gud sørger for omvendelse uavhengig av eventuell motstand mot omvendelseskallet, som med sauene. I begge tilfeller gir det lite mening å hevde at Gud «respekterer» i betydning å vise hensyn til en avvisning.

Samtidig står en slik diskusjon i fare for å lese mer ut av lignelsene enn det som er intendert. Lignelser løfter primært ett hovedpoeng og vi må derfor vokte oss for å presse frem poeng basert på enkelttrekk i fortellingene. NT-forsker Klyne R.

15 Edward W. Klink, *John*, Zondervan Exegetical Commentary on the New Testament, Vol. 4 (Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2016), 335.

16 Udo Schnelle, *Theology of the New Testament* (Grand Rapids, Mich: Baker Academic, 2009), 714–15.

17 Calvinismen opererer som kjent i denne sammenheng med begrepet «irresistible grace», «uimotståelig nåde».

18 Schnelle, *Theology of the New Testament*, 715.

Snodgrass poengterer at lignelsen om sauene forteller lite om omvendelsens vesen, men at vektleggingen ligger på Guds glede over omvendelse.¹⁹ Dette gir også mening om man leser lignelsene om sauene, mynten og sønnene i Luk 15 sammen, noe som også var meningen. Spør man lignelsene om hvordan mennesker forholder seg til «omvendelse», vil lignelsene sprike i svarene de gir. Derimot er de samstemte i at de forteller om noe eller noen som er mistet og funnet som igjen resulterer i glede.

Å trekke entydige konklusjoner om omvendelsens vesen basert (bare) på lignelsene i Luk 15, blir dermed vanskelig. Også såmannslignelsen tar for seg noe viljeløst som fire slag jordsmonn (Matt 13,1-9 og 18-23). Jordsmonnet er på sett og vis overlatt til omstendighetene utenfor seg selv for om det bærer frukt eller ikke. Og likevel kan det retorisk sett anes en viss oppfordring fra Jesu side til å være «den gode jord», ikke minst fordi lignelsen avsluttes med en oppfordring: «Den som har ører, hør!» (Matt 13,9).

Andre observasjoner

Vi møter også et sett med tekster som taler i retning av at Gud tilskynder og fremprovoserer en avvisning. Et eksempel på dette er Jesu forklaring på hvorfor han underviser i lignelser. Valget av lignelser som undervisningsmetode bunner ikke i en pedagogisk grunntanke om at bilder og fortellinger er lettere å forstå enn mer abstrakt undervisning. Tvert imot forklarer Jesus at han forteller i lignelser nettopp for å hindre mennesker i å se, høre, forstå og vende om (Matt 13,10-17).

Særlig i parallell-tekstene hos Markus og Lukas kommer intensjonen tydelig fram i form av en *hina*-konstruksjon (gresk *hina* = «for at») – for at de *ikke* skal se, høre, forstå og vende om (Mark 4,12 og Luk 8,10). «Forherdelsen» fremstår dermed som selve formålet med valget av lignelsessjangeren og ikke bare som en utilsiktet konsekvens av en ellers klar undervisning. Disse tekstene utfyller og utfordrer dermed det bildet som allerede er skissert. Hvordan er Guds aktive rolle i forherdelsen forenlig med bildet som tidligere er skissert av en Gud som tar hensyn til menneskers egne valg?²⁰

For det første må det poengteres at et klart skille mellom årsak og virkning ikke alltid er like klart i bibelske skrifter. R.T. France kommenterer om Matt 13: “The distinction between divine and human causation which we find so necessary seems to have been less clear to the biblical writers. Nothing that happens can happen without God, and the same effect may thus be attributed both to human (or demonic) will

19 Klyne Snodgrass, *Stories with Intent: A Comprehensive Guide to the Parables of Jesus*, Second edition (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2018), 108.

20 Disse spørsmålene hører til de klassiske stridspunkter innen teologien, også bibelfaglige diskusjoner følger ofte nokså tradisjonelle konfesjonelle skillelinjer. Leighton Flowers drøfter spørsmålet her: <https://soteriology101.com/2015/02/07/judicial-hardening-gods-sinless-use-of-sinful-actions/>

and to the divine purpose.”²¹ Å trekke entydige konklusjoner om hvem som gjør hva i forherdelsen i Matt 13 og andre tilsvarende steder kan være å lese mer ut av tekstene enn det er grunnlag for.

For det andre må forherdelsen også leses frelseshistorisk. Lignelsene utgjør bare én brikke i et større mønster i evangeliene, bedre kjent som «Messias-hemmeligheten».²² Ser vi nærmere i f.eks. Lukas-evangeliet finnes flere tilsvarende eksempler på at Jesus holder kortene tett til brystet for ikke å avsløre for alle at han er Messias, som i Luk 9,21, der Peter bekjenner Jesus som Guds Messias, hvorpå Jesus forbyr ham strengt å spre dette videre. Messias-hemmeligheten, som forherdelsen er en følge av, har til formål å lede opp til Jesu død og dermed gjennomføringen av selve frelsesverket som nettopp er for alle mennesker (Matt 28, 18-20; Luk 24). Selv om forherdelsestekstene isolert sett står i kontrast til Guds universale frelsesvilje, bruker Gud forherdelsen som et ledd i en større plan, der hensikten nettopp er at evangeliet skal nå ut til hele verden (Matt 28,18-20, Luk 24,47).²³

Apostlenes gjerninger

Apostlenes gjerninger forteller om spredningen av evangeliet og dermed også om hvordan det ble mottatt og avvist. Mest eksplisitt inneholder denne boken mer stoff om hvordan de som forkynnte evangeliet responderte på avvising enn hvordan Gud selv gjorde det. Samtidig må vi merke oss at apostlenes og Guds virke går hånd i hånd – apostlene forkynnte, men det var likevel Herren som «hver dag» la «dem som ble frelst til menigheten» (Apg 2,47). Av hensyn til omfang kommer vi likevel til å avgrense oss til de skriftstedene som mer eksplisitt uttrykker Guds respons på avvisingen.

Et gjentagende mønster i Apg er at der evangeliet forkynnes deles lytterskaren i to – de som kommer til tro og de som avviser (17,4-5; 17,33; 18,4-6). Kun i begrenset grad forteller tekstene noe eksplisitt om Guds respons på disse avvisingene. Stefanus hevdet at «alltid står dere Den Hellige Ånd imot» (7,51). Tilsynelatende avviser de altså apostlene og deres lære, men dypest sett er det Den Hellige Ånd de står imot. Selv om tekstene er lite eksplisitte på Guds respons, peker mangel på respons i retning av at Gud i det minste ikke overstyrer valget om å avvise. Dette uttrykkes mer eksplisitt der det står at Gud tillot «alle folkeslag å gå sine egne veier» (Apg 14,16).

21 France, *The Gospel of Matthew*, 508. Han sier videre: “So the two categories are not hard-and-fast; the boundary can be crossed. It is not the purpose of these verses to explain how that crossing takes place, but only to depict the situation as it is” (s. 509).

22 Uttrykket og saken ble fremmet av W. Wrede i 1901, og er presentert og drøftet av Hans Kvalbein, *Jesus. Hva ville han? Hvem var han? En innføring i de tre første evangeliens budskap* (Oslo: Luther, 2008), 22 og 324-27.

23 Se utdrag fra Flowers, Leighton C. *The Potter’s Promise: A Biblical Defense of Traditional Soteriology*. (Evansville, Indiana: Trinity Academic Press, 2017), tilgjengelig fra <https://soteriology101.com/2017/12/16/the-messianic-secret-2/>

Det eneste stedet i NT der det direkte er uttrykt at noen «ikke ville tro» finner vi Apg 19,9: Noen i synagogen i Efesos «gjorde seg harde og ville ikke tro», da Paulus forkynte evangeliet hos dem. Selv om Gud ikke ønsker og har behag i selve valget, lar han mennesker likevel ta valget og bære konsekvensene av det.

Samtidig står det også uttrykt i verset som følger at Gud «lot ... dem ikke mangle vitnesbyrd om seg» (Apg 14,17). Slik sett har han ikke trukket seg passivt tilbake fordi han møtte avvisning, men han fortsatte å vitne om seg selv gjennom det som dogmatisk uttrykt går under betegnelser som «den allmenne/generelle åpenbaring». Så finnes det også i Apg tekster der Gud uttrykker dom som en respons. Episoden med Ananias og Safira kan i vid forstand oppfattes som en avvisning av Gud, noe som møtes med umiddelbar dom (Apg 5,1-11). Det samme kan også sies om Herodes' dødsfall (12,23). Og likevel handler ingen av de tekstene direkte om kallet til frelse.

Paulus' tale på Areopagos-høyden (Apg 17) er kanskje det nærmeste vi kommer en «respektfull» holdning overfor ikke-kristen tro, og den teksten nyanserer dermed i noen grad bildet.²⁴ Samtidig merker vi oss at denne teksten sier mer om hvordan Paulus responderer på avvisning og ikke Gud. Innledningsvis i talen uttrykker Paulus en viss respekt for grekernes religiøsitet (17,22) og viser til alterinnskriften «For en ukjent Gud» (17,23). Skal vi forstå Paulus ordrett, anerkjenner han til og med at de driver med gudsdyrkelse, enda det var epikureiske og stoiske filosofer han diskuterte med (17,18). Dette skaper i det minste inntrykk av en viss respekt og aktelse overfor ikke-kristne religiøse og filosofiske ståsteder, men er dette tilstrekkelig for å hevde at Paulus «respekterte» en avvisning?

For det første må vi ikke overse teksten i forkant av talen som uttrykkelig sier at Paulus ble «rystet i sitt innerste da han så at byen var full av gudebilder» (Apg 17,16). Paulus stiller seg i utgangspunktet avvisende til disse religiøse ståstedene.

For det andre må vi merke oss at i den grad Paulus viser respekt overfor andre filosofiske og religiøse retninger i denne sammenheng, er det kun på ett punkt han er enig med sine meningsmotstandere og ikke stoisme eller epikureisme i sin helhet. Det er ikke de sidene ved disse filosofiene som bryter med kristen tro han i så fall viser respekt for, men det som sammenfaller.

For det tredje ser ikke poenget til Paulus ut til å være å rose filosofene for deres religiøsitet, men heller å ta innskriften på bildet som en innrømmelse av at de ikke kjenner Gud. Med andre ord må ikke enigheten mellom Paulus og filosofene – at det finnes en Gud som bør tilbes – overdrives. Nettopp derfor fortsetter Paulus med å utfylle det bildet av hvem denne «ukjente Gud» er som de ikke kjenner.

Areopagos-talen er en viktig påminnelse om å finne «common ground» med meningsmotstandere og at kirken rent misjonsstrategisk kan bruke dette som en inngangsport for evangeliet. Men talen kan vanskelig legitimere religiøse og filosofiske

24 For en utførligere drøftelse av teksten se Sverre Bøe, *På vegne av Kristus. Misjon i Bibelen* (Fredericia: Kolon, 2021), 219-29.

standpunkter som bryter med evangeliet. Som vi har sett av den foregående diskusjonen, er dette neppe intensjonen med talen og det er heller ikke forenlig med bildet vi så om at de «river ned tankebygninger og alt stort og stort som reiser seg mot kunnskapen om Gud» (2 Kor 10,4-5). Samtidig viser formaninger som å vise alle vennlighet/mildhet overfor alle mennesker (Fil 4,5), at dette ikke reduserer evangelisering til polemikk og nedsettende kritikk av ikke-kristne religiøse og filosofiske ståsteder.

Som i evangeliene møter vi på tekster i Apostlenes gjerninger der omvendelsen ser lite hensynsfull ut og dermed utfordrer bildet av en Gud som respekterer. Det klareste eksempelet er Paulus' møte med Kristus på vei til Damaskus (Apg 9) der han møtte et så kraftig lys at han falt fra hesten og ble blind i tre dager. Aldri ellers i NT møter vi tekster der Guds kall til omvendelse og i dette tilfellet også tjeneste foregår så inngripende at det fører til fysisk skade. Dette sier også noe om at dette er et klart unntak fra, om ikke en regel, så i det minste et tydelig mønster. Guds kall til omvendelse er verbalt og ikke ledsaget av fysisk maktbruk. Dette betyr likevel ikke at kallet til omvendelse foregår uten makt. Peters preken på pinsedag «stakk» tilhørerne «i hjertet» (Apg 2,37), noe som viser at om kallet til omvendelse og etterfølgelse er verbalt, kan det likevel treffe hardt uten at det koker ned til psykologisk tvang eller manipulasjon.

Av andre observasjoner, skal en merke seg at Gud flere steder responderer på avvisning i Apg ved å sende evangeliet videre (Apg 28,25-28): Da jødene i Roma hadde avvist Jesus-budskapet, hevdet Paulus at «denne Guds frelse er blitt sendt til hedningene og de skal høre» (Apg 28,28). Her skimter vi en guddommelig passiv. Det er *Gud* som har sendt evangeliet videre til hedningene fordi jødene avviste det. Her fører Apg videre forherdelsestematikken i evangeliene. Ikke bare ledet Israels forherdelse til Jesu korsfestelse og dermed frelsesverket, men nå også utbredelsen av evangeliet til hedninger. Menneskers avvisning stenger en ute fra frelsens goder, men hindrer ikke Guds frelsesplan.

Paulusbrevene

Også Paulus-brevene berører ofte spørsmål knyttet til menneskers avvisning av Gud. Allerede i Rom 1 hevder han at avgudsdyrkelse dypst sett er en avvisning av Gud, siden Gud gjennom det vi ofte kaller «den naturlige åpenbaring» har gitt seg til kjenne for menneskene. På en måte «respekterer» Gud dette skjebnesvangre valget, og det kommer blant annet til uttrykk i Rom 1,24-28 der Paulus tre ganger poengterer at Gud overga mennesker til seg selv. Mennesket *får* på en måte velge, men de må også bære konsekvensene av sine valg.

Selv om Gud her ikke bruker tvang, fortsetter han aktivt å kalle til omvendelse. Paulus setter dette på spissen når han i Rom 10,21 henter opp et GT-sitat fra Jes 65,2: «Hele dagen rakte jeg mine hender ut til et ulydig og gjenstridig folk». Guds tålmodighet og fortsatte godhet mot uomvendte, har til hensikt å drive til omvendelse

(Rom 2,4). På den ene siden bruker han ikke tvang, men han trekker seg heller ikke passivt tilbake.

Og når et menneske lar seg frelse, uttrykkes dette i Paulus-brevene med ganske kraftfulle uttrykk. Omvendelse, dåp og helliggjørelse tegnes hos Paulus i brutale vendinger som å «tilintetgjøre», «drepe» og «begripe» det gamle mennesket (Rom 6,6; 8,13; Kol 3,5). I den forstand «respekterer» ikke Gud avvisning og vantro, like lite som han «respekterer» annen synd.

Siden Gud «besluttet» å «frelse dem som tror, ved den dårskaper som vi forkynner» (1 Kor 1,21), var det helt i orden for Paulus å opptre både «svak, redd og skjelvende», for mottagernes tro «skulle ikke bygge på menneskelig visdom, men på Guds kraft» (1 Kor 2,3-4). Han var innforstått med at det var et «anstøt» eller en «snublestein» (1 Kor 1,23), så en avvisning kunne forventes og dermed og på en måte «respekteres».

Som i Apg tar også Paulus opp forherdelsestematikken vi møter i evangeliene. Den fylldigste utgreiingen finner vi i Rom 9-11 der Paulus drøfter Israels status og rolle i Guds frelsesplan. Ved at noen naturlige greiner (israelitter) er brukket av, har ville oljekvister (hedninger) kunnet blitt podet inn (Rom 11,11 og 17). Gjennom at Israel avviste Gud, har Guds folk blitt utvidet til også å omfatte hedninger ved at de podes inn på selve stammen/Kristus. Her er Paulus inne på samme tanken som er uttrykt i Apg om at evangeliet går videre når noen avviser det. Det kan nærmest se ut til at Gud her ikke primært står *mot* avvisningen, men virker *med* den. Her er det en viss parallell til faraos avvisning av Gud i dramaet som utspiller seg i 2 Mos, særlig kap. 7-11. Men i dette tilfellet fører Israels avvisning til noe godt, nemlig at evangeliet nådde folkeslagene eller “hedningene”. Og Paulus forteller som en “hemmelighet” at det også etter det skal komme enda en positiv vending: Når “hedningene” har “kommet inn” fulltallig, skal også Israel vende om til Jesus som sin frelser (Rom 11,25-26). Så i dette tilfellet resulterer Israels tidlige avvisning av Jesus flere positive vendinger: først at evangeliet går videre til “hedningene”, dernest at også Israel skal bli frelst.

Det er særlig ett moment hos Paulus som utfordrer tanken om at Gud viser hensyn til en avvisning. Det er hvilken rolle Gud spiller i ethvert valg mennesker gjør, noe som kommer fram i spesielt to tekster – Rom 9 og Fil 2,12.

Ifølge Fil 2,13 er Gud «virkosom» i mennesker, så de «både vil og gjør etter det som er Guds gode vilje» (Fil 2,13). Riktignok handler det her om de troende og det å ville gjøre etter Guds vilje, noe en avvisning ikke er. Likevel peker verset i retning av at Gud er aktivt involvert i menneskers valg. Men der Fil 2,13 i all hovedsak tar for seg Guds virken i troende til å handle etter Guds vilje, går Paulus et skritt lenger i Rom 9: «Altså viser han godhet mot den han vil, og forherder den han vil» (v. 18). Gud er pottemakeren som har makt til å gjøre som han vil med leiren, jf. Jer 18,1-10. Mennesket kan derfor ikke stå imot Guds vilje eller ta til gjenmæle mot Gud (Rom 9,19-20).

Å gjøre nærmere rede for de ulike tolkningene av Rom 9 sprenger rammene for denne artikkelen, men vi skal stoppe opp for tre moment. For det første nevner vi kort

det vi allerede har vært innom, nemlig at bibelske forfattere ikke alltid har et skarpt skille mellom årsak og virkning. For det andre peker Rom 9 på noe grunnleggende ved det asymmetriske forholdet mellom Gud og mennesker: Mennesker har ikke en iboende «rettighet» overfor Gud som han er underlagt å overholde. Gud står helt fritt til både å respektere (i betydning «ta hensyn til») og ikke respektere menneskers valg. Når Gud respekterer en avvisning, gjør han det av eget valg og ikke av plikt til å overholde menneskers rettigheter. Inkarnasjonen tjener som et parallelt illustrerende eksempel på at Guds handlinger mot mennesker ikke skjer av nødvendighet eller menneskerettstenking, men av eget valg. Den opphøyde Gud valgte å gi avkall ved å fornedre og ydmyke seg selv (Fil 2). Selv om Gud står over mennesker og asymmetrien ikke utviskes, valgte Gud likevel å bli et menneske og paradoksalt nok være «på like fot» med sine skapninger, ikke av plikt, men kjærlighet. Det samme kan også tenkes om «å respektere».

De katolske brevene

Ingen tekster i de katolske brevene taler for at Gud respekterer avvisning i betydning å vise ærbødighet. Den harde polemikken i Judas' brev eksemplifiserer at Guds møte med avvisning, som vranglære må kunne sies å være, ikke er preget av respekt, men forakt. Dette forklarer de destruktive termene om Guds ords virkning som et kløvende sverd (Hebr 4,12). Gud står imot en avvisning (Jak 4,6, 1 Pet 5,5) og viser harme, vrede og dom over den (Hebr 3,11 og 17). Ingen som avviser skal unnslippe Guds dom (Hebr 12,25).

Samtidig ser vi et mønster i at Gud likevel tar hensyn til avvisningen ved at han ikke overkjører den. Hele premisset Hebreerbrevet bygger på at Gud lar mennesker som faller ifra troen bære konsekvensene av sin avvisning, og nettopp derfor kaller han dem tilbake. Dette viser også en annen side ved Guds hensyn til en avvisning – han trekker seg ikke passivt tilbake, men fortsetter å kalle. En bemerkelsesverdig tekst i den sammenheng er 2 Pet 3,9 der Gud nærmest utsetter eller drøyer med dommen, nettopp for at flere skal få mulighet til å vende om: «Herren er ikke sen med å oppfylle sitt løfte, som noen mener. Nei, han er tålmodig med dere, for han vil ikke at noen skal gå fortapt, men at alle skal nå fram til omvendelse». Tankegangen ligner på gartnerens pleie av det ellers ufruktbare vintreet fra Jesu lignelse i Luk 13,6-9.

Likevel er det også i disse brevene formuleringer som nyanserer bildet av en «hensynsfull» Gud. Selv om flere moment taler for at Gud viser hensyn, er han også sterkt involvert i omvendelsen av et menneske, noe vi har vært innom tidligere i denne diskusjonen. 1 Peters brev omtaler omvendelsen som ville sauer som er blitt omvendt (gresk *epestrafete*) (1 Pet 2,25). Bruken av passiv-form indikerer Gud som det logiske subjektet. Omvendelsen blir slik sett et resultat av at Gud vender mennesket om, noe vi allerede har diskutert.

Johannes' åpenbaring

Sjangerspørsmålet i Johannes' åpenbaring legger føringer for hvordan boken skal tolkes og dermed også hvordan den belyser problemstillingen i denne undersøkelsen. Johannes' åpenbaring er en kombinasjon av både brev, profeti og apokalypse, og det er særlig de to sistnevnte som er aktuelle å kommentere i denne undersøkelsen. Som apokalyptisk litteratur har deler av Johannes' åpenbaring et deterministisk preg der fremtiden er satt og historien kun må gå sin gang. Dette kan, som bibelforskeren Robert Mounce skriver, føre til «a rather complete pessimism about people's ability to combat the evils they encountered».²⁵ En slik tilnærming kan rokke ved et av premisene vi antydte for denne undersøkelsen, nemlig at mennesker gjør egne valg. Hvilken mening gir det å snakke om «egne valg» dersom de er determinert, og ikke minst dersom valgene er determinert av Gud selv? Og videre, hvilken mening gir det da at Gud respekterer – eventuelt ikke respekterer – å bli avvist dersom avvisningen allerede er satt og bestemt? Uten å gå for lang inn i sjangerspørsmålet i Johannes' åpenbaring, må de deterministiske og apokalyptiske trekkene ved Johannes' åpenbaring balanseres opp mot de profetiske trekkene ved skriftet som vektlegger omvendelse og det å «velge side», slik R. Mounce sammenfatter det: «While there can be no doubt that Revelation shares certain characteristics common to the apocalyptic genre, it would be wrong to overlook all the ways in which it resists being placed without qualification in that category».²⁰ Leseren sitter igjen med et bilde av en Gud som både er aktivt involvert i å styre historiens gang, men som også sender ut et åpent omvendelseskall.

Sendebrevet til Laodikea (Åp 3,14-22) inneholder flere nyanser av å «respektere»: I dette brevet tegnes det en situasjon der Jesus selv er ble stilt på utsiden av sitt eget «hus». På den ene siden «respekterer» Gud å bli plassert på utsiden, for i stedet for å trenge seg inn med makt, blir han stående på utsiden og banke stillferdig på døren. På den andre siden viser Jesus her ingen respekt for en slik avvisning, for han «refser og tukter» dem (3,19 NB 88/07) og truer med å «spy [dem] ut» (3,16 NB 88/07) dersom de ikke vender om. Riktignok er tukten et uttrykk for kjærlighet,²⁶ men da primært kjærlighet til menneskene i Laodikea og ikke til selve avvisningen. Forakten for avvisning må derfor ikke forstås som en forakt mot menneskene, snarere tvert imot.

Denne forakten for avvisningen gjør seg gjeldende i resten av Johannes' åpenbaring. For eksempel fører Gud dom over Babylon (Åp 18,21) og han skal «ødelegge dem som ødelegger jorden» (Åp 11,18). Og himmelen gleder seg over at Satan – anklageren – «er styrtet, han som dag og natt anklaget våre søsken for vår Guds ansikt» (Åp 12,10). Til slutt skal også djevelen bli «kastet i sjøen med ild og svovel» sammen med dyret og den falske profeten til evig pine (Åp 20,10).

25 Robert H. Mounce, *The Book of Revelation*, Rev. ed, The new international commentary on the New Testament (Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 1998), 3.

26 Mounce, *Revelation*, 112.

I kontrast til dommen mot Laodikea, som kommer i form av tukt, og som dermed har en tydelig oppdragende funksjon, sprenger den siste dom rammene for enhver pedagogisk forklaring, nettopp ved at den siste dom presenteres som evig og uomstøtelig. Framstillingen av dommen i Åp 20-22 ser ikke ut til å åpne opp for omvendelse etter den siste dom. Og side om side med henvisningene til hvordan Gud holder dom på vegne av uskyldige ofre, begrunnes dommen vel så ofte i Guds eget vesen – hans rettferdighet, hellighet, allmakt og «nidkjærhet»/«sjalusi».

Samtidig ser vi det samme mønsteret i Johannes' åpenbaring som i resten av NT, at Gud likevel ikke overkjører avvisningen. Det faktum at de som avviser Gud i Johannes' åpenbaring møter dom, viser at Gud ikke tvinger gjennom sin frelsesvilje. I sendebrevet til Laodikea ser vi dette i form av en betingelse: «Om noen hører min røst og åpner døren, vil jeg gå inn til ham og holde måltid, jeg med ham og han med meg» (Joh Åp 3,20). Dermed holder han åpen muligheten for (fortsett) å bli avvist.

Oppsummering av den bibelteologiske delen

Vi har funnet en rekke tekster der Gud selv – respektive Jesus Kristus – tilsynelatende finner seg i å bli avvist uten å gripe til maktmidler eller manipulasjon for å endre utfallet. I mange av tilfellene fremheves den smerten dette skaper, som når Jesus blir stående utenfor Jerusalem og gråte. Han ønsker sterkt at de som har avvist ham skal ombestemme seg – «omvende» seg – og han fortsetter å kalle til det. Men han overkjørte ikke de avvisningene han møtte.

Samtidig er det en rekke bibeltekster som vanskelig passer inn i en enkel modell av at Gud «respekterer» avvisning. NT kan til tider bruke sterke ord om hvordan Gud medvirker ved et menneskes omvendelse, som med Saul ved Damaskus. Vi har også stanset ved flere utsagn som ser ut til å antyde at Gud medvirker i selve avvisningen med uttrykk om «forherdelse», men vi har også sett at flere av disse tekstene antyder at Gud kan bruke avvisning til å åpne nye muligheter, som i Romerne 11.

Motiser dermed Bibelen seg selv? Vi tror ikke det. Men selve saken er så sammensatt at det på et rent logisk plan kan være vanskelig å forene alle utsagnene i ett enkelt dogmatisk lærepunkt. Når det skjer – som i calvinistisk lære om «Guds umiotstælige nåde» – fører det til at en rekke bibeltekster omkring valgets mulighet overkjøres. Kanskje kan selv apostlene i sitt misjonsarbeid ha følt på en dobbelthet i selve saken?

Konklusjon

Vi har sett hvordan en rekke nytestamentlige bibeltekster faktisk gir oss inntrykk av at Gud «respekterer» å bli avvist *underveis* i livet. Særlig i den nye pakt/Det nye testamentet finner vi mange slike tekster, der Jesus ser ut til å finne seg i avvisning. Det gamle testamentet hører slik sett til i en litt annen sammenheng med sterke teokratiske drag. Men hele Bibelen understreker sterkt at avvisning bedrøver Gud, og den gjør noe med ham, for hans kjærlighet søker etter fellesskap med sine skapninger. Derfor fortsetter han å kalle på dem, og Guds «pedagogikk» i møte med avvisning er bred og tilpasset

dem han ønsker å vinne. Så et stykke på vei kan vi bekrefte påstandene vi begynte med fra Dahle, Endsjø, pave Benedict XVI og C.S. Lewis.

Samtidig ser vi en rekke tekster som drar i en annen retning, særlig knyttet til Gud som dommer og til tekster om «forherdelse». Slike tekster finner vi oftere i GT enn i NT, men *hele* Bibelen peker frem mot den siste dom. Ut fra tanken om to utganger på livet gir det lite mening å si at Gud til sist ser med ærbødighet på en avvisning som han selv holder dom over. Men det at han lar mennesker velge avvisning med de konsekvensene det innebærer uten å manipulere, taler for at Gud velger å ta hensyn til og dermed respektere selve muligheten for å avvise ham. Og samtidig betyr ikke det at Gud – eller hans profeter, apostler eller misjonærer – ikke skal kunne forsøke å få mennesker til å skifte overbevisning og standpunkt. Bibelens Gud «taler og kaller på jorden fra solens oppgang til dens nedgang» (Sal 50,1 Norsk Bibel 1988/07).

Vi bør derfor avstå fra en enkel konklusjon i retning av ja eller nei på vårt spørsmål om Gud «respekterer» å bli avvist. Vi tror ikke at dette skyldes at ulike nytestamentlige forfattere målbærer ulike meninger, men at det heller er uttrykk for en så sammensatt virkelighet, at de ulike tilnærmingene må få lyde samtidig, selv om vi vanskelig kan utmeisle noen systematisk tese som fanger opp alle sider ved saken.

Bibeltekstene vi har undersøkt bekrefter sterkt behovet av det som «Codes of Conduct» skriver om relasjonen til andre religioner: «I forbindelse med forkynnelsen av evangeliet er enhver bruk av makt, trusler, manipulasjon eller villedning – i ord eller handling – uakseptabel.»²⁷ Fra et luthersk ståsted berører dette viktige sider ved læren om de to regimentene; det åndelige regimente skal ikke bruke verdslig makt i noen form for å vinne tilhengere. For vi har sett en rekke bibeltekster der Gud selv unnlater å bruke sin allmakt for å vinne tilslutning.

Vi gir N.F.S. Grundtvig siste ord i saken, her i norsk gjendiktning:

Tvang til tro er dårers tale, Hjertet vegrer seg med fynd;
Tvingen tro ei sorg kan svale, Føder mere løgn og synd.
Kun til helved' kan der tvinges, Men til himlen bare ringes,
Frihet følger sannhets Ånd.

De neste versene sier at Gud «ei vil ondt med ondt betale», for «fredens evangelium kaller aldri ild fra skyen». I stedet tilbyr Gud «den sanne hvile, gavnlige åk og byrde lett».²⁸ En slik adferd – med respekt for medmennesker – har bred støtte i viktige bibeltekster.

27 “Codes of conduct – Retningslinjer for norske misjonsorganisasjoner med internasjonalt engasjement: Codes-of-Conduct-NORME_no_ny_design.pdf.

28 *Landstads reviderte salmebok* nr. 476. Se ellers Peter Olsen, «Tvang til tro er dårers tale. Luther og Grundtvig om religionsfrihed.» *eMissio* 5 (2000), i: 127-Article Text-626-1-10-20201218.pdf.